

Milý příteli,

když jsem si přečetl Tvůj poslední dopis, byl jsem jednou věcí velice potěšen. Ve dnech, kdy se zdá, že tlak Bezpečnosti vzrůstá, a kdy všechna naše pozornost je strhována aktuálními starostmi, přicházíš s otázkou zásadní, obecnou, snad až abstraktní: co může říci filosofie k otázce demokracie a také k jejím problémům? Chceš vědět, zda filosof, který mluví nebo píše o demokracii, nebo dokonce který se pro demokratický systém politicky angažuje, zůstává i potom filosofem, tj. zda tak činí jakožto filosof, anebo zda nezávisle na své filosofii nebo odděleně od ní to činí jako občan. A Tvá otázka byla vyprovokována jedním mým diktem, že "ovšem ideálním politickým systémem by nepochybně byl osvícený absolutismus" (nebudu tady hned na začátku rozvádět, jaké "ale" potom následovalo).

Obávám se, že toto provokující diktum musím jen zopakovat. V demokratickém státě si lidé volí své zástupce sami ze sebe a pověřují je funkcemi, které jsou pro správu ve společnosti nezbytné. S výběrem vhodných lidí jsou veliké potíže. Není ideálních lidí; někdo je energický, ale chybí mu rozhled; jiný je velmi vzdělaný, ale v pravou chvíli se mu nedostává rozhodnosti; někdo má hodně zkušeností a dobře se v situaci orientuje, ale není dost taktní ve styku s jinými; někdo je pro rychlé akce a s krajní netrpělivostí sleduje, jak pomalu lidé chápou, čeho je zapotřebí, zatímco jiný s hrázou vidí, jak se takoví lidé vrhají do dobrodružství, jehož konce nedohlédají. Lidé mají nestejnou povahu, nestejný temperament, ale mají také nestejné názory, vycházejí z nestejných tradic a obvykle nemají dost odstupů, aby nezaújatě posuzovali ty druhé, jinak orientované. Diskuse je obtížná, trvá dlouho a hlasování ne vždy zaručí, že vyhraje nejlepší člověk nebo nejlepší názor. Jakým právem mohou lidé ne dost vzdělaní a bez potřebných zkušeností rozhodovat o věcech, které posuzují ze svého úzkého hlediska? Nebylo by nejlepší svěřit rozhodování a vládu člověku, který se od dětství projevuje jako výjimečně nadaný, jehož zájem byl probuzen právě o věci společenské a politické a který byl svěřen nejlepším pedagogům a zkušeným odborníkům? Neměl by být budoucí vládce vybírán jako nejlepší z nejlepších a neměl by být připravován na své vládnutí již od nejtělejšího dětství? Takový vladař by si pak sám vybíral své rádce a poradce (a zajisté by vybíral právě ty nejlepší), byl by moudrý, ale zároveň rozhodný, atd. atd. Zkrátka ideální vladař, opravdový otec všeho lidu. Takhle to viděl již Platon, zklamaný zmatky v obci. Napsal o své představě své největší dílo, ale když se pokoušel je uskutečnit, šeredně pohořel. Proč?

Celý problém totiž spočívá v tom, kde a jak sehnat člověka, který by se na ideálního absolutního vládce hodil. Výchova od dětství bohužel nemůže nic skutečně zaručit. Aristoteles vychovával Alexandra Velikého, nepochybně značně osvíceného potom vládce. Ale i tady došlo k velikému zklamání; především sami spoluobčané Aristotelovi tomu nějak nechtěli rozumět. Osvícený - neosvícený, Alexandr přišel jako dobyvatel a zbavil Athény svobody. A když se s ním Aristoteles stýkal (a nejenom to), považovali ho